

הישיבה השלוש מאות חמישים וחמש (שנה)

ביום י' במרחשוון התשע"ח (30 באוקטובר 2017) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים עוזי אורנן, יואל אליצור, סיריל אסלנוב, משה בר-אשר (יו"ר), יוחנן ברויאר, מלכה זמלי, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, שלמה נאה, יוסף עופר, שמואל פסברג, שמחה קוגוט, מנחם קיסטר, אורה שורצולד, עפרה תירוש-בקר;

החברים-היועצים חנוך גמליאל, יעל רשף, אבי שמידמן;
מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה;

המזכירה המדעית רונית גדיש ועובדי המזכירות המדעית ברק דן, טובה שטראוס שרברין; אלכסיי יודיצקי ועובדי אקדמיה נוספים;
אורחים: פרופ' חוה טורניאנסקי מן החוג ללשונות היהודים ובני משפחת ברגר.

- סדר היום:**
- א. מילונו העברי-יידי של מאיר ברגר
 - ב. הרצאת אלכסיי יודיצקי "גילויי צפונות בכ"י קאופמן של המשנה"
 - ג. בחירת ועדות
 - ד. מונחי בלשנות: תורת הצורות
 - ה. אישור מונחים מתחומים שונים
 - ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק; כתיב המילה מחזור
 - ז. אשרור שינויי עריכה בכללי הפיסוק

א. מילונו העברי-יידי של מאיר ברגר

מ' בר-אשר: חברי האקדמיה, אני מתכבד לפתוח את ישיבת האקדמיה ומקדם בברכה את בני משפחתו של מאיר ברגר ואת חברתנו פרופ' חוה טורניאנסקי, שתציג את מילונו. מדובר בכתב יד של מילון עברי-יידי מקיף המחזיק 613 דפים בכתב יד עגול וצפוף שכתב מאיר ברגר, מנהל בית הספר היידי במקסיקו סיטי במשך עשרות שנים וממנהיגי הקהילה היהודית בעיר. המילון הופקד היום באקדמיה, קוטלג ויוכל לשמש חוקרים ואנשים המתעניינים בתרגום מילים, צירופים וכיטויים עבריים ליידיש.

ח' טורניאנסקי: חברי האקדמיה המכובדים, בשמי ובשם האורחים הנלווים אליי, ובראשם ד"ר יצחק ברגר, אני מבקשת להודות מקרב לב לאקדמיה ולעומד בראשה,

ידידי משה ברי-אשר, על האפשרות לקיים בפתח הישיבה הראשונה לשנת תשע"ח את המעמד הזה שבו אנו מפקידים למשמרת האקדמיה את המילון העברי-ידי של מאיר ברגר ז"ל.

מעשה שהיה כך היה: לפני זמן לא רב מסר לידי ד"ר יצחק ברגר, בן כיתתי בבית הספר היהודי במקסיקו סיטי "די יידישע שול אין מעקסיקע" (Colegio Israelita de Mexico) כתב יד של מילון שכתב אביו, המורה מאיר ברגר ז"ל, שהיה ממייסדי בית ספרנו, מנהלו הראשון ומורה בו במשך שנים רבות. הוא ביקש לדעת היכן לנצור את כתב היד, שקיומו בעיזבון מחברו לא היה ידוע אלא לבני המשפחה הקרובים בלבד. אחרי שדפדפתי בהתרגשות הולכת וגדלה במאות דפיו כפולי הטורים הכתובים בכתב מרגליות צפוף, פניתי למילונאי ד"ר יצחק ניבורסקי בפריז וביקשתי חוות דעת מקצועית. הוא נענה בשמחה לבקשתי, ואת חוות דעתו, שכתב בידיש, המלווה בתרגומה לעברית בידי פרופ' משה טאוּבָה, קיבלו עורכי כתב העת "מסורות", והיא ראתה אור בשנה שעברה בחוברת יח של כתב העת המוקדש למחקרים במסורות הלשון ובלשונות היהודים.

ב־613 העמודים של כתב היד כ־27 אלף ערכים עבריים. רובם מתורגמים בשורה אחת ויחידה, אך במספר ניכר מהם תופס התרגום עם ערכי המשנה גם 15 שורות, ובמקרים מסוימים אף עמוד שלם. כתב היד אינו מתוארך, אך לדעת ניבורסקי לא החל המאסף את עבודתו לפני 1960, השנה שבה הופיע בתל-אביב מילונו העברי-ידי של מרדכי צאנין, עיתונאי ידוע ורב פעלים. ממנו, לדברי ניבורסקי, נטל מאיר ברגר את רוב המילים, וגם שאב השראה רבה מתרגומיו. הערכים שאין מקורם במילונו של צאנין נלקחו ככל הנראה מן המהדורה הראשונה או השנייה של מילון אבן-שושן. כתב היד של ברגר מכיל אפוא יותר ממה שיש במילונו של צאנין, המונה כ־24 אלף ערכים, אלא שסך החומרים שנוספו עולה בחשיבותו על תוספת של 3000 הערכים משום שברגר העשיר ערכים רבים בתוספות של צירופים אידיומטיים ופתגמים. ברור אפוא שמגמתו הייתה לחבר מילון עברי-ידי במתכונת דומה לזה של צאנין, אך מלא יותר ועשיר יותר, ולעיתים אף הזדמן לו לתקן פה ושם טעות של קודמו. בחוות דעתו מביא ניבורסקי דוגמאות מאלפות מן ההשוואה בין שני המילונים ומן המייחד את מילונו של ברגר ממילון רעהו, והוא מסיים באומרו: "כתב יד זה מעיד על השאיפות הגבוהות ועל הידע העשיר והעמוק של תלמיד חכם יהודי מסור, שנטל על עצמו, ללא שיתופו ותמיכתו של איש, ליצור כלי שלם יותר לרכישת העברית בעזרת המאמע-לשון".

מאיר ברגר, מחבר המילון, נולד ב־1901 בליפסק שבפולין למשפחה פשוטה ודלת אמצעים. מגיל צעיר הוכיח אהבה רבה ללמידה. לימודיו בחדר ובישיבה הביאו אותו אל סף הסמיכה לרבנות, אך סקרנותו וחומר קריאתו המגוון הובילו אותו ל"ציאה בשאלה" למורת רוחם של הוריו. הוא החליט להגר לארצות הברית, שם התגוררה אחותו הבכורה עם משפחתה. בעזרת הלואה שקיבל מאביה של חברתו (לימים אשתו) עלה מאיר בתחילת 1924 על אונייה בהמבורג בדרך אל העולם החדש. בעודו באונייה קיבלו נוסעיה הודעה שגבולות ארצות הברית נסגרו בפני מהגרים ולפניהם שתי חלופות: לחזור לאירופה או להמשיך אל עבר קובה או מקסיקו. מאיר בחר במקסיקו, הגיע לנמל וראקרוז ומשם נסע להשתקע במקסיקו סיטי הבירה. חודשים ספורים בלבד לאחר מכן, בנובמבר 1924, הקים מאיר ברגר עם מהגרים חדשים נוספים את "די יידישע שול אין

מעקסיקע", בית הספר היהודי הראשון במקסיקו. הוא היה בו הראשון בין מוריו, ומעט מאוחר יותר, עם גידול בית הספר, היה למנהלו. בשנות הארבעים המוקדמות, כשבנו יצחק ואני באנו בשערי בית הספר, שכלל גן ילדים, בית ספר עממי ובית ספר תיכון, היו בו יותר מאלף תלמידים, ובשנות לימודינו עוד הלך וגדל מספרם. היה זה בית ספר גדול בקהילה קטנה יחסית, שמספר חבריה לא עלה גם בשיא פריחתה על ארבעים אלף. במרוצת הזמן הקימה הקהילה בהשראת בית ספרנו בתי ספר יהודיים נוספים ויצרה רשת חינוך יהודי לתפארת. תקופה ארוכה למד רובם המכריע של ילדי הקהילה בבית ספר יהודי.

מאחר שגן הילדים – בניגוד לבתי הספר העממי והתיכון – לא ביקש ולא קיבל הכרה רשמית ממשרד החינוך המקסיקני, התנהלה כל הפעילות בו על טהרת היידיש, הלשון שהייתה לרובנו לשון דיבורנו הראשונה וגם לשון הדיבור היחידה בבית. כך הקפידו הורינו שיהיה. בכיתה א' למדנו לקרוא ולכתוב יידיש וספרדית, וככיתה ג' התחלנו ללמוד עברית. במשך הזמן היו לרובנו שלוש הלשונות ללשונות דיבור שוטף, ומקצות תבל באו לראות את הפלא. זכור לי במיוחד ביקורו של מנחם בגין, שבקבלת הפנים לכבודו בירכנו אותו יצחק ברגר ואני ביידיש ובעברית (ואינני זוכרת מי בירך באיזו שפה!).

מורנו מאיר ברגר היה אוטודידקט למופת. הוא גמע ספרות בנושאי חינוך, פדגוגיה ודידקטיקה, בלע ספרי היסטוריה וקרא בצימאון ספרות יהודית ביידיש ובעברית. הוא היה עורכו הראשון של כתב העת "פֶּאַרן פֶּאַלק" וערך גם את הפרסומים המקומיים "אונדזער שול", "וועג פֶּאַר קינדער" ואת ספר היובל המפואר "צוואַנציק יאָר יידישע שול אין מעקסיקע". במקביל גילה עניין מיוחד בתולדות קהילות קטנות במקסיקו שנחשבו לצאצאים של יהודים שהגיעו מספרד עם ארנאן קורטס ב־1524. מחקרו בתחום זה, ובמיוחד עיוניו בתולדות קהילת Venta Prieta, הובילו להזמנתו לאוניברסיטת UNAM, האוניברסיטה הלאומית של מקסיקו, ללמד בה קורס בנושא זה. הוא גם פרסם בנושא מאמרים אחרים בעיתונות המקומית. ב־1938 התפרסם בכתב עת יידי בניו-יורק חיבורו "בריו פֶּון אַמאַראַן – קאַרוואַכאַלס בריוו פֶּון 1595" [מכתבו של אנוס – המכתב של קרווח'ל מ־1595].

ב־1944, לאחר שעמד עשרים שנה בראש בית הספר שהקים, פרש מתפקיד המנהל אך המשיך להיות פעיל במועצה הפדגוגית של בית הספר ובמחלקת התרבות של הקהילה האשכנזית במקסיקו. בהמשך פתח בית דפוס משלו ובו הקדיש עצמו להוצאה לאור של ספרי לימוד בספרדית וביידיש ושל יצירות קלסיות בעברית, ובהן כל כתבי דוד פרישמן. בגיל שבעים פרש מבית הדפוס והקדיש את עשר שנות חייו האחרונות לכתובת מילון עברי-יידי, ללא עוזרים וכמובן ללא מחשבים ותוך שימוש בידעו העמוקה של שתי הלשונות האהובות עליו. אין אנו יודעים בכיורר למי הועיד את מילונו, ואם אכן עמד לנגד עיניו נמען מוגדר. ושמא היה מפעלו בכחינת 'תורתך שעשועיי'? מאיר ברגר נפטר במקסיקו ב־1981 בהיותו בן שמונים. העיון במילונו של המורה הדגול, ששימש תקופת מה גם מזכיר התנועה הציונית בקהילתנו, אינו משאיר מקום לספק שמקום שימורו הראוי הוא בגני האקדמיה ללשון העברית בין התעודות והמסמכים העוסקים בהנחלת הלשון העברית ובהפצתה במשך הדורות. על איסופו במקום המכובד הזה נתונה לכם תודתנו מקרב לב.

[הערת העורך: הרברים פורסמו גם באקדם 60 (שבט תשע"ח), עמ' 3.]

מ' בר־אשר: תודה רבה, אני מזמין את הנכדה, נציגת המשפחה, לומר דברים אחדים.

נכדת מאיר ברגר: אני רוצה להודות מקרב לב בשמי ובשם משפחתי לחוה טורניאנסקי על מאמציה למצוא למילון של סבי בית ראוי וכמובן לאקדמיה. אני חושבת שאין דרך מרגשת מן המעמד הזה של מסירת המילון של סבא לאקדמיה ללשון העברית לסמל ארבעים שנה ועוד חמישה חודשים לעלייתנו ארצה.

מ' בר־אשר: כידוע במדור לספרות העברית החדשה יש כמה מילונים לידיש – המילון של הרכבי, המילון של גיבורסקי וכמובן המילון המפואר של ויינרייך. אליהם מיתוסף כעת המילון של ברגר. אי אפשר לחקור את העברית החדשה ואת החיבורים שנכתבו עברית ספוגה בהשפעת היידיש בלי ידיעת יידיש, ועל כן מקומו של המילון הזה במדור לספרות העברית החדשה.

תודה למשפחה ותודה לחוה טורניאנסקי, יוזמת הרעיון. בזכות המאמר ב"מסורות" יצא המילון מאלמוניותו, ויכול להיות שבעתיד ימצא אדם שירצה לחקור לא רק את היידיש שבו אלא גם את העברית שבו. למשל במילון יש לא רק המילה דרכון אלא גם דרכייה, חידושו של בן־יהודה לפספורט.

ב. הרצאת אלכסיי יודיצקי "גילויי צפונות בכ"י קאופמן של המשנה"

מ' בר־אשר: גילויי המעניינים של אלכסיי יודיצקי בכ"י קאופמן של המשנה עלו במסגרת עבודתו בהגהת המהדורה שהתקינה האקדמיה לכתב היד. ביקשתי אותו להציג את הדברים בפני מליאת האקדמיה לפני שיתפרסמו בחוברת הקרובה של "לשוננו".

הערת העורך: הדברים ראו אור במאמר "שתי קריאות חדשות בכתב יד קאופמן: בעקבות מהדורת כתב יד קאופמן של האקדמיה ללשון העברית", לשוננו פ, א-ב (תשע"ח), עמ' 19–28.

ג. בחירת ועדות

מ' בר־אשר: שתי ועדות השלימו את תקופת ארבע השנים הנקובה בתקנון: ועדת הדקדוק וועדת המינוח המרכזית. כעת אפשר להחליף את חבריהן או לבחור מחדש את ההרכב הקיים. אפשר גם לצרף להרכב הקיים חברים חדשים. אעמיד להצבעה את הצעתי: לוועדת הדקדוק, שבה חברים יוסף עופר (יור), גבריאל בירנבאום, יוחנן ברויאר, חיים כהן, מרדכי מישור ואנוכי, אני מציע לצרף את שמחה קוגוט ואת חנוך גמליאל. את ועדת המינוח אני מציע לבחור מחדש, כלומר להשאיר את ההרכב ללא שינוי. חבריה הם אהרן ממך (יור), יואל אליצור, שולמית אליצור, סיריל אסלנוב, מלכה זמלי, אפרים חזן, יוסף יהלום, שלמה נאה, יוסף עופר (בהיותו יושב ראש ועדת הדקדוק), שמואל פסברג ורוד רוזנטל.

פה אחד אושרו בהצבעה הרכבי הוועדות המוצעים:

ועדת הדקדוק: יוסף עופר (יו"ר), גבריאל בירנבאום, משה בר-אשר, יוחנן ברויאר, חנוך גמליאל, חיים כהן, מרדכי מישור, שמחה קוגוט.

ועדת המינוח המרכזית: אהרן ממן (יו"ר), יואל אליצור, שולמית אליצור, סיריל אסלנוב, מלכה זמלי, אפרים חזן, יוסף יהלום, שלמה נאה, יוסף עופר, שמואל פסכרב, דוד רוזנטל.

ד. מונחי בלשנות: תורת הצורות

ההקדמה מתוך הודעת ועדת המינוח המרכזית

את רשימת המונחים בתורת הצורות הכינה הוועדה למונחי הבלשנות. חברי הוועדה הם אורה שורצולד (יושבת ראש), סיריל אסלנוב, רועי גפטר (משנת תשע"ז), ליאור לקס, אורי מור, אהרן ממן וצבי סדן (עד אמצע תשע"ז). עוד השתתפו בישיבות אחדות איתן גרוסמן, עידית דורון, דודיק טלשיר (ז"ל), עירית מאיר (ז"ל), אלישע קימרון. מונחי תורת הצורות נדונו בוועדה למונחי הבלשנות בקריאה ראשונה בשנים תשע"ד עד תשע"ו. באביב תשע"ו נשלחה הרשימה לביקורת של אנשי המקצוע, חברי האקדמיה ועובדי המזכירות המדעית. נתקבלו הערותיהם של שולמית אליצור, שמואל בולוצקי, רונית גדיש, עינת גונן, עידית דורון, רוני הנקין, חיים כהן, עירית מאיר, מרדכי מישור, טובה שטראוס שרברין ונמרוד שתיל. בעקבות ההערות דנה הוועדה במונחים בקריאה שנייה. בדיון הוחלט להוסיף לרשימה עוד כשלושים מונחים, והיא מחזיקה קרוב לארבע מאות מונחים. הרשימה נדונה ואושרה בוועדת המינוח המרכזית ביום י"ב בתשרי תשע"ח, 2 באוקטובר 2017. צורתם של שני מונחים מובאת להכרעת המליאה: גְרִיָה / גְרָה / גְרָה (attraction); חֶלֶק דְבִיר / חֶלֶק דְבַר (part of speech, word class).

מ' בר-אשר: שתי שאלות מתוך הרשימה מובאות להכרעת המליאה. תציג אותן יושבת ראש הוועדה למונחי בלשנות אורה שורצולד.

א' שורצולד: בשתי השאלות לא הצלחנו להגיע להסכמה או להכרעה – לא בוועדה למונחי בלשנות ולא בוועדת המינוח. שאלה אחת היא על החלופה העברית ל־attraction. גְרָה היא המונח שנקבע ברשימת מונחי הדקדוק לבתי הספר של האקדמיה בשנת תשמ"ד. בקרב המורים מקובלת הצורה גְרָה, ויש הנוקטים גְרִיָה. המליאה מתבקשת להכריע בין שלוש הצורות.

מ' זמלי: הצורה המקורית שקבע ועד הלשון בשנת תרצ"ו הייתה גְרָה, והיא שונתה לגְרָה בתשמ"ד.

ש' קוגוט: אני מניח שהציבור יעדיף את הצורה גְרִיָה.

מ' מישור: הבעיה היא שאין כאן צורה לא נכונה. לדעתי **גְרִירָה**, כמו **סחיבה**, היא מילה כללית מדי.

מ' בר-אשר: מוריי – בן-חיים ומורג – לימדוני **גְרָרָה**, וזאת הצורה שאימצתי. אני מסכים שהצורה **גְרִירָה** כללית מדי, וחרף התחושה של חברנו קוגוט אני חושב שהבחירה היא בין **גְרָרָה** ל**גְרִירָה**.

י' עופר: בשנת תשמ"ד ישבה על המדוכה ועדה. לפני הייתה הצורה **גְרָרָה** של ועד הלשון, ובכל זאת היא העדיפה את הצורה **גְרָרָה**. האקדמיה אישרה זאת, ואם אין סיבה טובה לסטות מקביעתה, אני מציע לדבוק בה.

ע' אורנן: אני מסכים עם יוסי עופר.

מ' בר-אשר: שיקול כִּבְדֵּם משקל בעד **גְרָרָה** הוא מה שציינה אורה שורצולד שהצורה המשמשת בפי אנשי הדקדוק היא דווקא **גְרָרָה**.

ע' אורנן: זה אכן שיקול חשוב, ואם העובדה נכונה, אני מעדיף את **גְרָרָה**.

מ' בר-אשר: נצביע תחילה על שלוש האפשרויות, ואחר כך על שתי האפשרויות המובילות.

הצבעה

בעד **גְרִירָה** – 2

בעד **גְרָרָה** – 8

בעד **גְרָרָה** – 7

בעד **גְרָרָה** – 7

בעד **גְרָרָה** – 5

הוחלט: **גְרָרָה** (attraction).

א' שורצולד: גם בוועד הלשון וגם באקדמיה קבעו חלקי דיבור, אבל החלופה חלקי דיבור נפוצה מאוד. דיבר משמש ל'דיבור' גם בהקשרים אחרים, למשל בספרות.

מ' בר-אשר: דיבר הוא כמובן גם צורת היחיד של עשרת הדיברות.

ע' אורנן: לפי הרגשתי, הצורה דיבר נפוצה הרבה יותר מדיבור.

מ' זמלי: בדקתי במרשתת, במילונים ובספרי דקדוק. השוויתי בעזרת מנוע החיפוש "גוגל" גם בין צורות הרבים חלקי דיבר וחלקי דיבור וגם בין צורות היחיד חלק דיבר וחלק דיבור. לצירוף חלקי דיבר היו פי שניים תוצאות; לצירוף חלק דיבר – פי כמה וכמה.

במילון אבן-שושן ניתן הצירוף **חֶלֶק דְּבַר**; במילון ההווה ניתן הצירוף **חלק דיבור** הן בערך "חֶלֶק" הן בערך "דיבור", והצירוף **חלק דיבור** ניתן בערך "דיבר" בלי ציון שאיננו תקין או שאיננו לפי החלטת האקדמיה. במהדורה החדשה של "דקדוק הפה והאוזן" של עוזי אורנן המונח הוא **חלק דיבר**, וכך גם בספרי המורפולוגיה של האוניברסיטה הפתוחה. רק פעם אחת ניתנת שם בסוגריים החלופה **חלק דיבור**.

מ' מישור: דיבור היא מילה כללית, ונראה לי שהצירוף **חלק דיבור** אינו צריך את אישור האקדמיה. אם נקבע **חלק דיבר** דווקא, השאלה היא אם יהיה בכך כדי לפסול את **חלק דיבור**.

מ' בר-אשר: במקרה הזה גם אם נקבע **חלק דיבר**, נוכל לציין שגם **חלק דיבור** נוהג, ולהפך.

ר' גדיש: הצירוף **חלק דיבור** נשמע עתיק יותר מחלק דיבר.

מ' בר-אשר: את הצירוף **חלק דיבר** הכרתי למן תחילת לימודי באוניברסיטה. כך אמר מורג, שהחל ללמד ב-1944, וכך נדמה לי שגם אמר טור-סיני.

ע' אורנן: בתחילה אמרו **חלק דיבור**. שם העצם **דיבר** לא היה כל כך ידוע ונקטו את המילה הכללית, שאיננה מתאימה.

מ' בר-אשר: נצביע. בכל מקרה אני מציע שלא תבוטל ביטול גמור הצורה שלא תתקבל, אלא ייכתב שגם היא משמשת.

ה צ ב ע ה

בעד **חֶלֶק דְּבַר** – רוב גדול

בעד **חֶלֶק דְּבוּר** – 1

מ' בר-אשר: ההכרעה נפלה על **חלק דיבר**. בסוגריים נציין שגם **חלק דיבור** נוהג.

מ' בר-אשר: הגיע אלינו ערעורה של מלכה זמלי על המונח **תְּזוּזָה קְטָגוֹרִיָּאֵלִית** (conversion), מן התוספות המאוחרות לרשימה, ועל סדר החלופות של שני מונחים: **קְטָגוֹרִיָּה דְּקְדוּקִית**, **אב-סוג דְּקְדוּקִי**; **קְטָגוֹרִיָּה מְלוּנִית**, **אב-סוג מְלוּנִי**.

ר' גדיש: אסביר את הדברים: כמונחי סוציולוגיה נקבע שקטגוריה בעברית היא **אב-סוג**. הבאנו את החלטה לידיעת הוועדה למונחי הבלשנות. הם לא התמוגגו מהרעיון, אבל קיבלו עליהם את הגזרה, ואת אי-הנוחות שלהם מהחלופה העברית ביטאו בהבאתה במקום השני. אבל ערעורה העיקרי של מלכה זמלי איננו על סדר החלופות, אלא על

יצירת שם תואר מאב-סוג. לדעתה אם קטגוריה היא אב-סוג, ראוי שקטגוריאלי יהיה אב-סוגי ועל כן צריך להציע לתזוזה קטגוריאלית את החלופה תזוזה אב-סוגית.

מ' זמלי: לפי השקפתי כדי שתיקלט החלופה העברית לשם העצם קטגוריה, אין די בחידוש אב-סוג כל עוד אין חלופה עברית גם לשם התואר קטגוריאלי. אם רוצה אדם לדבר עברית, מדוע שיאמר אב-סוג לשם העצם אבל קטגוריאלי לשם התואר?

מ' בר-אשר: את מבקשת לחדש את אב-סוגי כדי לעזור בהשרשת אב-סוג. דברים מעין אלה נעשו בעבר.

מ' מישור: אני חושב שאכוון לדעת אורנן אם אומר שגזירת שם תואר משם עצם על ידי הוספת הסימט - היא אוטומטית, כלומר היא קיימת ממילא.

מ' בר-אשר: על כן היא צריכה להיכתב.

ר' גדיש: אם היא לא תיכתב, זאת אמירה.

ש' קוגוט: אם יש תת-סוגי, מדוע לא יהיה אב-סוגי?

מ' קיסטר: במקום תזוזה אב-סוגית אפשר גם להציע תזוזת אב-סוג.

מ' בר-אשר: אתה מחזיר אותנו לוויכוח בשנת תשכ"ד בין אבא בנדויד לאהרן מירסקי. מירסקי טען אז שהעברית עוד לא חיה בפינו לגמרי, ועל כן יש להעדיף צירופי סמיכות משם ותוארו. אבל היום אי אפשר עוד להחזיר את הגלגל אחורנית. אני מסכים שמעשה חינוך נשמע לאוזניי טוב ממעשה חינוכי, אבל היום אי אפשר לצאת נגד הגזירה האוטומטית של שמות תואר.

הצבעה

בעד שם התואר אב-סוגי - 13

נגד - 0

התקבל שם התואר אב-סוגי והחלופה תזוזה אב-סוגית.

מ' בר-אשר: גם כאן תבוא החלופה העברית לפני הלועזית.

ע' אורנן: אין דעתי נוחה מהכנסת מילים לועזיות מקצועיות שאינן משמשות בעברית הכללית למילון. המונח הראשון ברשימה הוא אָאֹרִיסט (aorist). משמעות הכללת המונח הלועזי במילון היא שאיש לא ינסה עוד לחדש למונח הזה מונח עברי, וזה חבל. המילה המקצועית אאוריסט לא צריכה להיות חלק מן המילון העברי של האקדמיה.

בעיה אחרת היא קבלת המונח הֶלְחָם לצירוף של שתי מילים. עברתי במסגרות, ואני יכול להגיד לכם שאין מדובר כאן במעשה הלחמה. יש שני מושגים שונים – הלחמה וריתוך – ויש ביניהם הבדל גדול. בריתוך שמים שני גופים מברזל זה לצד זה ומתיכים את קצותיהם. כשהם מתקררים הם הופכים לגוף אחד. הלחמה היא דבר אחר: בהלחמה משתמשים בחומר זר כדי לחבר שני דברים, למשל ישתמשו בבדיל כדי לחבר שתי חתיכות פח. המושג הבלשני אין בינו ובין הלחמה דבר, ומה שקרוי כאן הלחם צריך להיקרא ריתוך: לקיחת שתי מילים והנחתן זו לצד זו; לעיתים, כשיש להן יסוד משותף, אחד הקצוות נעלם.

מ' בר-אשר: האם כדורגל וכדורסל זה אותו דבר?

ע' אורנן: כן, בשני המקרים הניחו שתי מילים זו ליד זו, והן היו לאחת.

א' שורצולד: בהלחם אפשר לזהות את שני הרכיבים שמהם הורכבה המילה החדשה, למשל אפשר במדרחוב לזהות את הרכיבים מדרכה ורחוב. הן הולחמו זו לזו.

ע' אורנן: אבל אין בין הרכיבים חומר זר. זאת לא הלחמה.

מ' בר-אשר: אתה ודאי צודק, אבל המונח הלחם כבר הושרש. זה איננו השיבוש היחיד שהשתרש.

ר' גדיש: לאחרונה אישרנו את מצנפם אחרי שבמשך עשרות שנים ניסתה האקדמיה לשרש את המצנפם ולהציע מקלה. התברר שאי אפשר ללכת אחורנית.

ע' אורנן: את השיבוש הזה יצרו בלשנים שלא ידעו את ההבדל בין הלחמה לריתוך, אנשים שכתבו ספרי דקדוק. בוששה שהטעות תימשך.

מ' בר-אשר: בכל מקצוע יש אנשים שיודעים יותר ויש אנשים שיודעים פחות.

מ' זמלי: אני מבקשת להעיר כמה הערות. polymorphis היא רב-צורתיות ו־polymorph הוא רב-צורתן. אולם צורן הוא מורפמה. לכן הצעתי של־polymorphism ייקרא רב-צורתיות. ההצעה נדחתה בטענה ששם התואר של צורה הוא צורני ולא צורתי, אבל המונח רב-צורתיות עצמו הוא המונח העברי ל־polymorphism כמונחי טכנולוגיית המידע משנת תשע"ה.

שם התואר צורני נוסף לאחרונה כחלופה העברית ל־morphological; morphemic. למיטב ידיעתי, מורפולוגי ומורפמי הם שני מונחים שונים, אבל אם צורני יכול להחליף את מורפולוגי, אני מציעה שחילוף מורפולוגי יהיה לחילוף צורני.

המונח המורכב morphosyntactic תורגם לעברית צורני-תחבירי לצד מורפוסנטקטי. מדוע אם כן לא תורגמו המונחים morphophonologic ו־morphophonemic אלא נשארו מורפופונולוגי ומורפופונמי? אני מבקשת שהשאלות האלה תיבדקנה.

מ' בר-אשר: בשאלות האלה לא נוכל להכריע כרגע. אני מציע שתעלי את טענותייך בוועדה למונחי הבלשנות, ועד לבירורן נאשר את הרשימה בלי המונחים הספורים האלה.

אושרה בלי הצבעה רשימת מונחי תורת הצורות של ועדת הבלשנות, למעט מונחים ספורים.

[הערת העורך: השלמות לרשימת המונחים בתורת הצורות אושרו בישיבה שנו.]

ה. אישור מונחים מתחומים שונים

הודעת ועדת המינוח המרכזית

המונחים שלהלן נדונו בשתי ישיבות של ועדת המינוח המרכזית: בכ"ד בשבט תשע"ז (20 בפברואר 2017) וב"ב בתשרי תשע"ח (2 באוקטובר 2017).

מונחי גאוגרפיה אנושית – השלמות

1. דַר רְחוּב [רווח 'הומלס'] – street dweller, street person
2. דְרוֹת רְחוּב
3. חֶסֶר דִּיּוֹר [אדם שאין לו כתובת ומקום לינה קבוע] – homeless; homeless person
4. חֶסְרוֹן דִּיּוֹר [מצב שבו אדם מסוים חסר כתובת ומקום לינה קבוע] – homelessness
5. חֶכְלָאִים – hybrid; hybridity
6. אֲבִהָתָנוּת [פְטְרִיאַרְכְּלוּיָת] – patriarchy; patriarchalism
7. אֲבִהָתְנִי [פְטְרִיאַרְכְּלוּיָת] – patriarchal
8. אֲמָהָתָנוּת [מְטְרִיאַרְכְּלוּיָת] – matriarchy; matriarchalism
9. אֲמָהָתְנִי [מְטְרִיאַרְכְּלוּיָת] – matriarchal
10. מְרַחֵב שְׂרוֹת [המרחב הגאוגרפי שתושביו מקבלים שירות ממוסד מסוים או מעיר מסוימת] – catchment area
11. פְּלוּי עִיר – urbicide (במקום המונח רצח עיר שנקבע קודם לכן)
12. בְּנוּי פְּנִים-עִירוֹנִי [מילוי השטח העירוני הקיים; בינוי בתוך הרקמה העירונית הקיימת] – infill

מונחי ביטוח – השלמות

13. בְּטוּחַ אַחֲרֵיוֹת נוֹשְׂאֵי מְשָׁרָה, בְּטוּחַ חֲבוֹת נוֹשְׂאֵי מְשָׁרָה, בְּטוּחַ נוֹשְׂאֵי מְשָׁרָה – directors' and officers' liability insurance, D&O insurance
14. סְעִיף אֲצֻהָ, סְעִיף הַאֲחָדָת נְזָקִים [בביטוח אחריות מוצר] – batch clause
15. סְעִיף פְּרִיט בְּסֻדָּרָה – pair-and-set clause

מונחים שונים

16. קודֶר - QR code, Quick Response code [קוד תגובה מהירה]
 17. חִישֵׁת מִנְיָן - quorum sensing [יכולתם של חיידקים לאמוד את צפיפותם בסביבתם על ידי הפרשה וקליטה חוזרת של מולקולת איתות]

ר' גדיש: רשימות ההשלמות האלה נשלחו לחברי האקדמיה; איש לא העיר על ההצעות.

מ' בר-אשר: אם איש לא העיר, המונחים מתאשרים מאליהם.

בלי הצבעה אושרו המונחים.

ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק; כתיב המילה מחזור

הודעת ועדת הדקדוק למליאה

לפניכם החלטות ועדת הדקדוק מישיבותיה ביום כ' באלול תשע"ז (11 בספטמבר 2017) וביום ה' בתשרי תשע"ח (25 בספטמבר 2017).
 דברי רקע באים בסוף הסעיפים בסוגריים מרובעים.

1. השלמות לכללי הכתיב המלא
 - א. בהחלטה על אי-כתיבת וי"ו כשבניקוד יש חטף קמץ (כלל ב, חריג 1) יתווסף האמור באות דגושה:

לא תיכתב וי"ו לציון תנועת ס שבניקוד מסומנת בחטף קמץ, אם איננו בראש המילה, כגון צוהריים (צְהָרִים)... פועלו (פְּעֹלוּ)... יוארד (יְאָרְד) (ולא צוהוריים, פועלו, יואורד).
הוא הדין לקמץ קטן הבא במקום חטף קמץ עקב פירוק צרור שוואים, כגון פועלכם (פְּעֹלְכֶם), הוארכו (הָאָרְכוּ) (ולא פועלכם, הואורכו).
 - ב. בעקבות הסתייגויות רבות על הכתיב צוהריים וכד' תורחב ההערה לכלל על תנועת ס (כלל ב):

הכתיב בווי"ו משקף את ההגייה הרווחת בדיבור העברי בן ימינו. ההוגים את הקמץ על פי ההגייה הספרדית המסורתית, שבה קמץ בהברה פתוחה נהגה לעולם כקמץ גדול, לא יכתבו וי"ו. ראו כללי החולם, כלל ד, הערה 1 והערה 5.
 [נוסח זה יתווסף להערה הקיימת המפנה להחלטה על משקל פְּעֹל (כללי החולם ד). שם כתוב: "תנו דעתכם: את הקמץ בפ' הפועל הוגים ס גם בצורות הנוטות של שמות שע' הפועל שלהם גרונית, כגון פְּעֹלִי פְּעֹלֶם פְּעֹלְכֶם פְּעֹלֵי-פְּעֹלֵכֶם. [ובאותיות קטנות:] במסורת הספרדית נהגה קמץ זה a, כדין קמץ בהברה פתוחה".]
 - ג. תתווסף התייחסות להכפלת יו"ד עיצורית סופית במילים לועזיות שאולות (תוספת לכלל ו[3]):

היו"ד תוכפל במילים לועזיות אם אין לפניהם קריאה, כגון ספריי (spray), היי-טק.
 [לפי הנוסח הקיים אין כופלים את היו"ד בסוף מילה חוץ מן הסימות ay המציינת כינוי מדבר, כגון עליי, בניי. יצוין שזה הכלל בתעתיק שמות לועזיים, כגון פומפיי, ורסיי.]

2. התעתיק מלועזית לעברית

לכללי התעתיק של התנועה e יתווסף החריג הזה (בעקבות החלטה דומה בכללי הכתיב): התנועה e מצוינת ביו"ד כשאחריה נכתבת אל"ף בעלת תנועה בלי אם קריאה, כגון ניאפוליס (Neapolis) אבל: קוראה (Korea), לאונרדו (Leonardo). [בכללי התעתיק נאמר במפורש כי התנועה e לא תסומן ב־י או בסימן מיוחד (למעט שמות כגון אירופה שמוצא התנועה e בהם הוא בדו־תנועה ew). הכלל בא להשוות בין המילים הלועזיות לשמות הלועזיים.]

3. קמע

למילה קִמֵע (בכללי הצירי) תתווסף ההערה הזאת: בספרות חז"ל ולאחריה קִמֵע. [הצורה קִמֵע מורשת ממסורת אשכנז של הדורות האחרונים. אולם בספרות חז"ל ולאחריה המילה מנוקדת בחיריק במ"ם (בכתבי היד המנוקדים) וכתובה ביו"ד, כלומר משקלה פִעִיל.]

4. אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס [ישיבה מיום י"ד בסיוון תשע"ה (1 ביוני 2015)]

לבקשת הוועדה למונחי משפט הוחלט על נטיית המילה אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס כדלקמן: אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסִית או אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסָה, אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסִים, אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹת. השם המופשט: אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹת. הערה: בספרות חז"ל ואחריה מוכרים צורות וכתבים אחרים, ובהם אפיטרופוס, אפיטרופא ואפיטרופיא, אפיטרופים. [המילה היוונית epitropo 'נאמן' נקריית בספרות חז"ל ואחריה בכתבים שונים. בימינו רווחת הצורה אפטרופוס. בחוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות (תשכ"ב-1962) נשמרת הסמ"ך ומתאפסת התנועה שלפניה תמיד (למשל: אפטרופסו של הקטין, האפטרופסים הטבעיים, אפטרופסותם). ועדת הדקדוק אימצה את הנוהג הקיים.]

5. הפועל אָהַד

נטיית הפועל אָהַד תהיה כנטיית אָהַב: אָהַד יֵאָהֵד, אָהֵד יֵאָהֵד (תוספת לכלל על פועלי פ"א). [בדיקה העלתה שהדוברים מקישים בין אָהַב לֵאָהֵד, ומצויות צורות כגון יֵאָהֵד (ואף בכתבי יוהד). הוועדה החליטה להשוות את נטיית אָהַד לנטיית אָהַב בשל הקשר הסמנטי בין שני הפעלים.]

6. בניין נפעל בגזרת ע"ו

בכלל המקורי הובאה רשימת פעלים סגורה בחיריק ודגש (נָזוּן וכד'). הוחלט להציג את העניין כך: בפועלי ע"ו וע"י יש שתי דרכי נטייה. האחת לפעלים שבהם הנו"ן בקמץ (לא מתקיים) ופ' הפועל בלי דגש; השנייה לפעלים שבהם הנו"ן בחיריק ופ' הפועל בדגש חזק (אם פ' הפועל גרונית - הנו"ן בצירי ופ' הפועל בלי דגש). דוגמאות לקבוצה הראשונה: נָבֹדַךְ, נָבֹן, נָזוּ, נָדוּן, נָדוּשׁ, נָכוּן, נָלוּז, נָמוּג, נָמוּט, נָסוּג, נָפֹג, נָפוּץ. דוגמאות לקבוצה השנייה: נָאוּת, נָדוּן, נָזוּן, נָלוּשׁ, נָמוּחַ, נָמוּל, נָנוּחַ, נָעוּר, נָצוּד, נָשׁוּם. [נטייה מלאה של פעלים כמו נָדוּן ידועה משכבר הימים. נטיית נָזוּן ודומיו נקבעה

בתשס"ב: "בפעלים בעלי דגש בפ' הפועל (או בלי דגש כשהנו"ן בצירי) הנטייה היא בלא תנועה חוצצת, כגון נִזְוֹן נִזְנִי נִזְנָתָם". לכלל נספחה רשימה סגורה של פעלים בחיריק ודגש: נידון, ניזון, נילוש, נימול, ניצוד, נייעור וניאות. אולם בעבודה על טבלאות הפועל במזכירות המדעית עלו עוד ועוד פעלים כאלה, מהם המשמשים גם בימינו. לפיכך הוחלט לסחך מחדש את הכלל ולתת דוגמאות לשתי הקבוצות ולא רשימות סגורות.]

7. חילופי גזרות – השלמה של בניין הופעל בכלל 3.9ג) [ניתנת באות דגושה]
 (1) הפעלים הטיל, הניח, הסית (בבניין הפעיל), הוטל, הונח, הוסת (בבניין הופעל) נוהגים הן על דרך ע"ו הן על דרך פ"נ בלי הבדל משמעות: הטיל או הטייל, הניח או הניח, הסית או הסיית; הוטל או הטל, הונח או הנח, הוסת או הסת.
 (2) בבניין נפעל משמשות הצורות נסוג, נסוגים וכדומה – על דרך ע"ו, ובבניינים הפעיל והופעל משמשות הצורות הסיג מסיגה, הסיג מסיגים וכדומה – על דרך פ"נ.

8. מילים לועזיות

א. כתיב אל"ף במילים לועזיות
 במילים לועזיות כל אל"ף הנכתבת בכתיב המלא לציין התנועה a תיכתב גם בכתיב המנוקד, למשל פֶּאָרְק, סוּצְיָאָלִי.
 [דעת הוועדה היא שבמילים לועזיות יש להימנע ככל האפשר מהבדלים בין הכתיב המנוקד ללא מנוקד. ועוד: כתיב ללא אל"ף בניקוד כגון סוּצְיָאָלִי מחייב כתיב ללא ניקוד 'סוציאלי', שלא כנהוג.]

ב. דגש קל בסוף מילה לועזית (ניקודן של מילים לועזיות, סעיף 5.2 סייג לכלל ח)
 במילים לועזיות לא יבוא דגש קל באותיות גד"ת בבואן בסוף המילה לאחר שווא נח (למשל: דִּינִידְנִד, פִּירוּרְג, אֶפְרָטְהִיד).
 [בעבר ניקדו במקרים אלו את אותיות גד"ת בשווא ובדגש: דִּינִידְנִד; אחר כך דִּינִידְנִד לפי הכלל שאין כותבים שווא בסוף מילה לועזית. יצוין כי לפי כללי הניקוד של מילים לועזיות אותיות גד"ת באות דגושות (בדגש קל) או רפויות על פי כללי העברית. במילים עבריות דגש קל בסוף מילה נדיר ביותר, פרט לצורות נוכחת כגון אָתְּ, שְׁמֵרְתְּ].

ג. שינוי הסיפה בהערה על ניקוד מילים שאולות (סעיף 5.2) [הסיפה באות דגושה]
 תנו דעתכם: מילים שנשאלו לעברית בתקופות קדומות (בעיקר בספרות חז"ל) ואפשר להכילן בתבנית עברית (=שורש ומשקל) ייכתבו וינקדו בהתאם לעברית, כגון פְּנִדָּה, סְסָמָה, הַמְנוֹן, וחלים עליהן כללי נטיית השם, כגון סְפָסַל סְפָסְלִי.
במילים מובהקות בלועזיות שאין אפשרות לדחוקן במשקל עברי רגיל כל תנועות o ו-u ייכתבו וינקדו בחולם ובשורוק – כדרך המילים הלועזיות. למשל: פְּרוּדְדוֹר, אֶפּוּטְרוֹפּוּס, קוּלְמוּס, קוּמְקוּם.

[הנוסח הקודם: "מילים מובהקות בלועזיות שאין אפשרות לדחוקן במשקל עברי רגיל ייכתבו וינקדו על דרך המילים הלועזיות, כגון פְּרוּדְדוֹר, אֶפּוּטְרוֹפּוּס". נשאלנו על המילים מְלַפְפֵּן וְאֶפּוּקוּמֵן המנוקדות בשווא נע ובחטף שלא לפי כללי המילים הלועזיות. והתברר אפוא שאין מקום לניסוח הגורף המקורי; הערת העורך: בסופו של דבר הוסרו בנוסח החדש מרשימת הדוגמאות המילים קוּלְמוּס, קוּמְקוּם].

9. ראשי תיבות שמקורם בלעז

נוהגים לסמן בגרשיים ראשי תיבות שמקורם בלעז, כגון אונסק"ו, ימק"א, אך לא ראשי תיבות שמקורם בערבית כגון פתח, חמאס.

[בישיבת המליאה שכח בשנת תשע"ג אושרה במליאה החלטה שלפיה "מסמנים בגרשיים ראשי תיבות שמקורם בלעז". מסיבה לא ברורה ההחלטה לא פורסמה. במחשבה שנייה סברה הוועדה שעדיף נוסח מרוכך שכן יש מקרים שבהם אין נוהגים לסמן גרשיים, והוועדה לא ראתה סיבה לחייב זאת. בוועדה עלתה שאלת ראשי התיבות בערבית. התברר שאין נוהגים לסמנם בגרשיים מכיוון שבערבית אינם מצוינים כלל.]

מ' בר-אשר: גם על סעיף זה לא הוערו הערות כלשהן, והוא מתאשר בזאת.

בלי הצבעה אושרה הודעת ועדת הדקדוק.

מ' זמלי: בישיבה שן באייר תשע"ז הסתיימו למעשה הדיונים בכתיב המלא. לאחר הישיבה עוד הוכרעה שאלת כתיב מילים לועזיות דוגמת ריאלי ומוזאון. ראשית אני רוצה להביע את תמיהתי על ההערה שנוספה להחלטה על מילים כמו מוזאון, הערה האומרת שאומנם הכלל הוא כי אין לכתוב ביו"ד, אבל למעשה נהוג הכתיב ביו"ד – מוזיאון. בסוף אותה ישיבה הועלתה בקשתי להחריג את כתיב המילה מחזור ולכתובה בלי ניקוד ביו"ד. כך באמת נהוג לכותבה, וכל מי שיחפש ב"גוגל" ימצא למעלה ממיליון היקרויות לכתוב הזה. ארגון "חיים וסביבה", ארגון הגג של ארגוני הסביבה בישראל המאגר 127 ארגונים, מבקש בשם כל הארגונים לקבוע את הכתיב מחזור. גם המשרד להגנת הסביבה מקבל עליו בדרך כלל את כל החלטותינו, אך לא את ההחלטה הזאת. הכתיב ביו"ד הוא גם כתיב הערך בוויקיפדיה, וכמובן הכתיב על מכלי המחזור עצמם. אני מבקשת שהמליאה תצביע על המילה הזאת בלבד.

ר' גדיש: ומה עם הפועל מחזור?

מ' זמלי: הוא יכול להישאר בלי יו"ד; אי אפשר לכלכל אותו עם מילה אחרת. לעומת זאת אילו היו עורכים משאל בציבור על המילה מנהל, אני בטוחה שהיה מתקבל הכתיב ביו"ד.

ר' גדיש: אני יכולה לתת עוד כמה דוגמאות: אֶפְשֵׁר וְאֶפְשֵׁר, קָטְלוּג וְקָטְלוּג, מִסְפָּר וּמִסְפָּר. כבר בשנות הארבעים של המאה העשרים הוגשה לוועד הלשון הצעה שכתוב המרובעים בכניין פיעל יהיה ביו"ד. זה יפתור הרבה הומוגרפים. ההצעה נשנתה בעת האחרונה בדיוני ועדת הדקדוק ושוב נדחתה. המילה מחזור היא דוגמה אחת מני רבות. מליאת האקדמיה לא הסכימה להחריג ולו חריג אחד לכלל שלפני שווא נח אין לכתוב יו"ד, אפילו לא את המילה מנהל. אינני רואה סיבה מוצדקת להחריג דווקא מילה זו.

מ' בר-אשר: הדברים ברורים. לאחר שנשמעו הטענות לכאן ולכאן אני מוכן שמליאת האקדמיה תצביע על כתיב המילה מחזור.

הצבעה

בעד הכתיב מיחזור – 6

בעד הכתיב מחזור – 7

כתיב המילה מחזור נותר כשהיה גם בלי ניקוד.

ז. אישור שינויי עריכה בכללי הפיסוק

ר' גדיש: לקראת פרסום מהדורה חדשה של כללי הפיסוק נעשו בהם שינויים, בעיקר שינויי עריכה, כגון החלפת דוגמאות שלא היו נהירות דיין בדוגמאות אחרות, ושינויי ניסוח. הנוסח החדש נשלח לעיון כל חברי האקדמיה, ולא נתקבלו עליו השגות כלשהן.

מ' בר-אשר: לפיכך גם הנוסח החדש של כללי הפיסוק מתאשר בלי הצבעה.

אושרר הנוסח החדש של כללי הפיסוק לקראת פרסומם במהדורה חדשה.